

Prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski
Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie
Wydział Prawa i Administracji

Ocena

poprawionej i uzupełnionej rozprawy doktorskiej Pana mgra Roberta Mrocza pt. „Transgraniczny charakter przestępstwa handlu ludźmi. Zagadnienia prawnokarne i kryminologiczne” – przygotowanej pod kierunkiem Pana dra hab. Jacka Potulskiego, prof. UG

Wprowadzenie

Należy na wstępie zaznaczyć, że poniższe uwagi i spostrzeżenia stanowią uzupełnienie oceny pracy doktorskiej Pana mgr. Roberta Mrocza dokonanej w ramach poprzedniej mojej recenzji, która odnosiła się do pierwotnej wersji dysertacji Doktoranta. Z tego też względu niniejsze spostrzeżenia recenzenckie ograniczają się jedynie do przypomnienia tych kwestii, których ujęcie w istotny sposób kolidowało z elementarnymi wymogami stawianymi opracowaniom naukowym.

Wypada na wstępie podkreślić, że Autor ze zrozumieniem podjął się trudnego zadania wyeliminowania wskazanych mankamentów i uchybień. Dzięki takiej, otwartej na naukową krytykę, postawie przedmiotowe opracowanie stało się bardziej czytelne. Należy przypomnieć, że artykułowane zastrzeżenia odnosiły się do tytułu opracowania, konstrukcji planu pracy, wykorzystanej metodologii, sposobu

wyeksponowania warstwy kryminologicznej i wiktymologicznej, wykorzystanej literatury oraz zawartości podsumowania dysertacji. W przedłożonej do oceny nowej wersji pracy Autor w piśmie z 28 czerwca 2022 r. skierowanym do Przewodniczącego Komisji Doktorskiej poinformował, że zgodnie z zastrzeżeniami i uwagami wskazanymi w recenzji znacząco przeredagował pierwotne opracowanie, usuwając zgłoszone przez recenzenta istotne uchybienia natury formalnej i merytorycznej. Ponadto uwzględnił potrzebę wyodrębnienia nowego rozdziału pracy dotyczącego etiologii zjawiska handlu ludźmi. Szerzej niż to uczynił poprzednio scharakteryzował historyczne i współczesne tło analizowanego zjawiska, wzbogacając tę część rozprawy o przegląd wybranych nurtów i koncepcji kryminologicznych. Doktorant odniósł się również do fundamentalnego pojęcia swojej pracy, czyli problemu „transgraniczności” przedmiotowego zjawiska. Zaprezentowane uwagi odnoszą się do definicji, jak również do niezwykle ważnego zadania, jakim było zweryfikowanie głównej hipotezy badawczej, mianowicie potwierdzenie ponadgranicznego charakteru przestępstwa handlu ludźmi. Recenzent, z pewnymi zastrzeżeniami (zob. poniżej), potwierdza fakty zawarte w sygnalizowanym oświadczeniu Doktoranta.

Uwagi ogólne i szczegółowe

Należy zwrócić uwagę na fakt, że Doktorant mimo wcześniejszych sugestii recenzenta pozostał przy dotychczasowym tytule swojej pracy. W tym miejscu warto przypomnieć treść zgłoszonych zastrzeżeń. Zdaniem recenzenta wyeksponowane w tytule pojęcie transgraniczności („*Transgraniczny charakter*

przestępstwa handlu ludźmi (...)” utrudnia podjęcia dyskusji na temat istoty badanego zjawiska. Trudno dyskutować o czymś co zostało jednostronnie przesądzone. Autor *a priori* przyjmuje bowiem, że cecha transgraniczności w odniesieniu do procederu handlu ludźmi jest oczywista. Nawet jeśli wyrażona ocena odpowiada prawdzie, to - jak się wydaje - trafniej byłoby uznać wskazany przez Doktoranta problem za jedną z kluczowych hipotez badawczych, wymagających naukowej weryfikacji. Stąd sugerowane przez recenzenta ujęcie tematu pracy w brzmieniu: „*Przestępstwo handlu ludźmi. Studium prawne i kryminologiczne*” umożliwiłoby Doktorantowi przeprowadzenie pogłębionej analizy zasygnalizowanego problemu. Tym bardziej, że wskazany termin potraktował Doktorant jako swoistą myśl przewodnią w poszczególnych rozdziałach swojej dysertacji. W każdym bądź razie dobrze byłoby poznać stanowisko Autora w tym względzie.

W ramach dyskusji naukowej kolejna uwaga, tym razem dotycząca struktury ocenianej pracy. W prezentowanej przez Autora wersji umieścił on dwa rozdziały, które mają zdecydowanie kryminologiczny charakter. Mowa jest o rozdziale IV i V. Pierwszy został zatytułowany: „*Kryminologiczne aspekty handlu ludźmi*”, natomiast tytuł kolejnego brzmi: „*Fenomenologiczne aspekty handlu ludźmi*”, co może sugerować, że problematyka fenomenu przestępstwa nie należy do obszaru zainteresowań kryminologii. Oczywiście byłoby to myślenie niedopuszczalne i tym samym metodologicznie błędne. Wydaje się, że umiejętne połączenie obu rozdziałów nie naraziłoby Autora na zarzut nieznamomości poszczególnych działów kryminologii. Przy okazji sugerowałbym Doktorantowi odświeżenie wskazanej problematyki.

Doktorant poparł swoje rozważania bogatym materiałem badawczym, odnoszącym się do postępowań karnych w sprawach o czyn z art. 189a par.1 i 2 k.k., będących przedmiotem rozpoznania przez Sąd Okręgowy w Gdańsku w latach 2010 -2021. Potwierdzić należy również, że dokonano korekty wykorzystanej w pracy terminologii, w szczególności odnoszącej się do poszczególnych form handlu ludźmi. Autor zauważył różnicę między typami rodzajowymi tego przestępstwa oraz jego formami kryminologicznymi. Na podkreślenie zasługuje również fakt, że Autor rozprawy zrozumiał potrzebę wyodrębnienia rozdziału wiktymologicznego ukazującego skalę pokrzywdzenia ofiar handlu ludźmi. Przegląd regulacji służących ochronie tych podmiotów dodatkowo potwierdza wagę podjętej przez Doktoranta problematyki.

Zdecydowanie słabą stroną pierwotnej wersji pracy była jej warstwa metodologiczna. W nowej wersji Doktorant szerzej odniosła się do problematyki celów, hipotez badawczych oraz metod ich weryfikacji.

Kolejna sugestia recenzenta dotyczyła bardziej wnikliwego, aniżeli to uczyniono w pierwotnej pracy, odniesienia się do dorobku teoretycznego kryminologii, zwłaszcza do tych koncepcji, które wyjaśniają, czy też próbują wyjaśniać zjawisko przestępczości handlu ludźmi. Autor w znacznym zakresie uzupełnił te niedociągnięcia.

Nie ulega wątpliwości, że atutem rozprawy Pana mgr. Roberta Mrocza jest jej warstwa profilaktyczna. Problematyka przeciwdziałania przestępczości kojarzonej z handlem ludźmi potraktowana została dogłębnie i wieloaspektowo. Podjęte wyzwania badawcze dotyczą nie tylko zagadnień prawnych, społecznych ale także kryminologicznych i wiktymologicznych. Tak szerokie spektrum badawcze podyktowane było zapewne chęcią

zdiagnozowania utrwalających się globalnych i regionalnych tendencji zogniskowanych wokół patologii kojarzonych z analizowanym zjawiskiem. Trzeba przyznać, że w rodzimym dorobku naukowym widoczny był od pewnego czasu niedosyt aktualnej prawnej i kryminologicznej analizy przestępstwa handlu ludźmi, co dodatkowo podkreśla zasadność podjętych przez Doktorantkę badań.

Niewątpliwie ważnym zadaniem na płaszczyźnie prawnokarnej było określenie ewentualnych trudności interpretacyjnych w zakresie wykładni znamion przestępstwa stypizowanego w art. 189a par.1 i 2 k.k. Autor dokonał analizy ustawowych znamion wymienionych wyżej przestępstw pod względem ilościowym i jakościowym, ukazując ich rozmiar i dynamikę, a także zdiagnozował trudności w procesie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości handlu ludźmi w Polsce i na świecie. Ponadto, co już wcześniej podkreślono, przeprowadził szczegółową charakterystykę poszczególnych podmiotów zaangażowanych w proces przeciwdziałania i ujawniania czynów mieszczących się w definicji przestępstwa handlu ludźmi.

Należy również potwierdzić, że Doktorant – zgodnie z recenzyjnymi zaleceniami – przeredagował część rozdziałów, wzbogacając je m.in. o wybrane zagadnienia, m.in. takie jak handel dziećmi czy też relacje przestępczości zorganizowanej z procederem handlu ludźmi. Ponadto odniósł się też do problematyki zbiegu przestępstw i przepisów ustawy.

Warto przypomnieć, że w poprzednim kształcie praca Pana mgr. Roberta Mrocza nie do końca nadszała za nowymi trendami zjawiska handlu ludźmi. W nowej wersji Autor znacząco wzbogacił swoje rozważania o najnowsze

opracowania krajowe i zagraniczne, co należy uznać za niepodważalny walor rozprawy. Wzbogacony został jej wstęp oraz podsumowanie (wnioski końcowe), co ostatecznie zaważyło na wartości zaprezentowanych propozycji.

Przypomnieć należy również, że słabą stroną zakwestionowanych fragmentów wcześniejszej pracy była jej warstwa formalna. Liczne potknięcia językowe i – niestety – także błędy merytoryczne uniemożliwiały recenzentowi wydanie pozytywnej opinii o tym opracowaniu. Również i w tym zakresie przeprowadzona przez Doktoranta samoocena dała pozytywne efekty, aczkolwiek błędy interpunkcyjne, w nieco mniejszej skali, zostały powielone w poprawionej wersji opracowania. Pojawiają się one, i to niestety w szkolnym wydaniu, już na stronie tytułowej (!) i to dwukrotnie (po tytułach nie stawiamy kropek – poza kropką dzielącą jego części, co jest uzasadnione; skrót „dr” w dopełniaczu powinien kończyć się kropką – *pod kierunkiem dr. hab.*).

Przy uwzględnieniu wskazanych wcześniej zastrzeżeń należy podkreślić, że Autor w stopniu satysfakcjonującym zrealizował przyjęte przez siebie cele badawcze. W ramach niniejszej dysertacji Doktorant posłużył się różnymi metodami, aby uzyskać możliwie najpełniejszą odpowiedź na postawione pytania badawcze, jak również poddać weryfikacji główne założenia pracy określone we wstępie opracowania. W tym celu wykorzystał nie tylko dorobek doktryny przedmiotu, ale również orzecznictwo i dostępną wiedzę ekspercką. Przyznać należy zatem, że warstwa badawcza recenzowanej pracy jest wyjątkowo interesująca. Dokonana przez Doktoranta analiza pozwoliła również na ukazanie ewolucji poglądów na temat prezentowanej problematyki. Można zatem stwierdzić, że niniejsza praca

stanowi cenne źródło inspiracji w zakresie kreowania efektywnych strategii zapobiegawczych.

Niewątpliwie podjęta przez Doktoranta problematyka jest zagadnieniem niezwykle złożonym, o czym w szczególności świadczy fakt, że stanowiła ona przedmiot licznych polemik naukowych, jak również istotnych rozstrzygnięć judykatury. To, że Autor odważył się zmierzyć z niezwykle trudną i skomplikowaną problematyką stanowi kolejny atut ocenianej pracy. Zakreślenie szerokiego spektrum badawczego na pewno nie ułatwiło Doktorantowi zadania zbadania wszystkich wątków analizowanej problematyki. Z drugiej strony trzeba przyznać, że Autor odważnie podjął to wyzwanie i w poszczególnych częściach pracy potwierdził swoje naukowe predyspozycje.

Problemy zgłoszone do dyskusji naukowej

W celu potwierdzenia powyższych ocen, zwłaszcza w kontekście rozważań na temat zagadnień mieszczących się w szeroko definiowanej problematyce zapobiegania przestępczości, warto poznać stanowisko Doktoranta w zakresie szczegółowych problemów. Przede wszystkim tych, które mają istotne znaczenie dla pełnego zrozumienia podjętej problematyki i ukazania roli teoretycznego dorobku prawa karnego i kryminologii. Zagadnienia te zawierają się w skierowanych do Doktoranta pytaniach:

1. *W jakim zakresie dorobek podmiotów pozapolicyjnych może usprawnić działania organów ścigania w obszarze*

przeciwdziałania przestępczości definiowanej jako handel ludźmi ?

2. Które z kryminologicznych teorii/koncepcji mogą być najbardziej przydatne w zrozumieniu istoty przestępstwa handlu ludźmi ?

3. Kiedy można przyjąć, że określona forma handlu ludźmi stanowi przejaw przestępczości zorganizowanej ?

Konkluzje

Zaprezentowane ocena recenzencka prowadzi do wniosku, że poprawiona i uzupełniona rozprawa Pana mgr. Roberta Mrocza jest oryginalnym opracowaniem istotnego problemu badawczego. Tym samym odpowiada ona kryteriom określonym w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym (..), co przesadza, że można ją rekomendować do kolejnych etapów postępowania kwalifikacyjnego.

Wiesław Jędrzejowski